ବିନ୍ଦୁ ବିମର୍ଶ
Bindu Bimarsha
ISSN NO:. 3049-2807(O)
ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଙ୍କ, ପ୍ରଥମ ସଂଖ୍ୟା ॥ ଜାନୁଆରୀ - ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୦୨୬
VOLUME NO: II, ISSUE NO: I ॥ JANUARY-MARCH 2026

ଚୈତନ୍ୟ ଚରିତାମୃତ : ଶ୍ରୀରାଧା

ଡକ୍ଟର କଳ୍ପତରୁ ନାୟକ
ସହାୟକ ଅଧ୍ୟାପକ, ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ ଆଦର୍ଶ ସ୍ନାତକ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, ବୌଦ୍ଧ

ARTICLE NO: BB-II-I-2026-10

ORC ID: 0009-0003-8820-1957
DOI: 10.64647/bb.vol.2.issue.1.2026.10
E-Mail: nayakchintu1988@gmail.com
Review Status: Double-Blind Peer Reviewed
Language of the Article: Odia
Type of Article: Research Article
Submission Date: 30-11-2025
Publication Date: 14-01-2026

ABSTRACT ॥ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସାର

ରାଧା ଶବ୍ଦଟି 'ରାଧ୍' ଧାତୁରୁ ସୃଷ୍ଟ। ଏହାର ଅର୍ଥ ଆରାଧାନା କରିବା। ଏଣୁ ଆରାଧାନା କରେ ଯେ ସେ 'ରାଧା' ଅର୍ଥାତ୍ ରାଧା ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ 'ଆରାଧାନା କରେ ଯେ'। ରାଧାଙ୍କର ଆରାଧ୍ୟ ଥିଲେ କୃଷ୍ଣ। ସେ ଜୀବନ ବ୍ୟାପୀ ଭଲ ପାଇବା ମଧ୍ୟରେ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଆରାଧନା କରୁଥିଲେ। ରାଧାଙ୍କୁ ନାୟିକା ଭାବେ ନେଇ ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚିତ ହୋଇଛି। ତଥାପି ସମସ୍ତେ ଶେଷରେ ରାଧାଙ୍କ ପ୍ରେମଭକ୍ତି ନିକଟରେ ନିଜର ଅସମର୍ଥତାକୁ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି।

ମୂଳ ଶବ୍ଦ: ବହୁସ୍ରାବୀ, ଶାଣିତ, ଝଡ, ପଦସ୍ଥ, ପ୍ରବହମାନ, ଯୁଗୋପଯୋଗୀ, ବହିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ, ଜଡସଡ, କାଳିମା।

ରାଧା ଶବ୍ଦଟି ଏକ ଦିବ୍ୟ ଭାବନା ବା ଚେତନା। ଯେଉଁଥିରେ ସମର୍ପଣ ଥାଏ, ନିଜତ୍ୱ ନଥାଏ, କାମ ନଥାଏ କିନ୍ତୁ ପ୍ରେମ ଥାଏ। ସେହି ଅଲୌକିକ ଅପ୍ରାକୃତିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ହିଁ ରାଧା ଶବ୍ଦର ଯଥାର୍ଥତା। କେହି କେହି ରାଧା ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥକୁ ତୀବ୍ର ଅନୁଭୂତି ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି। ମନର ଗଭୀର ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳରେ ଚେତନାର ଗହନରେ ଯେଉଁ ପ୍ରେମ ବୋଧ ଏବଂ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରସୁପ୍ତ ଥାଏ - ରାଧା ସେହି ଅନୁଭୂତିକୁ ପ୍ରକାଶ କରେ।

ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ ପୁରାଣର ବ୍ରହ୍ମଖଣ୍ଡ ପଞ୍ଚମ ଅଧ୍ୟାୟରୁ ଜଣାଯାଏ ରାଧା ଶବ୍ଦର 'ରା' ଅକ୍ଷର ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ଭକ୍ତମାନେ ମୁକ୍ତିମାର୍ଗ ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି ଏବଂ 'ଧା' ଅକ୍ଷର ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ବିଷ୍ଣୁପୁର ଗୋଲୋକ ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ନିରନ୍ତର ଧାବମାନ ହୁଅନ୍ତି।

ହାଲଙ୍କ ଗାହାସତ୍ତସଇ(ଗାଥାସପ୍ତଶତୀ) ପ୍ରାକୃତ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ପ୍ରଥମେ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଲୀଳାର ପ୍ରଥମ ସ୍ପଷ୍ଟ ଚିତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ।(୧)

ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀର ଭଟ୍ଟନାରାୟଣଙ୍କ 'ବେଣୀସଂହାର' ନାଟକର ନାନ୍ଦୀଶ୍ଳୋକରେ କେଳୀକୁପିତା ରାଧା ଏବଂ ତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କୃଷ୍ଣ ଅନୁନୟ କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି। (୨)

ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଜୟଦେବ ରାଧାକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନେଇ 'ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ' କାବ୍ୟ ରଚନା କରିଛନ୍ତି। ଏହା ରାଧାପ୍ରେମର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ କାବ୍ୟ। ଜୟଦେବଙ୍କ କାବ୍ୟରେ ରାଧାପୂର୍ଣ୍ଣ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ସହ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତା।

ଚୈତନ୍ୟ ଦେବ, ରାୟ ରାମାନନ୍ଦଙ୍କଠାରୁ 'ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ' ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଶୁଣି ଉପଲବ୍ଧି କରିଥିଲେ। (୩) କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ତ କରିବାର ପ୍ରଧାନ ମାର୍ଗ ରାଗମାର୍ଗ। ଶ୍ରୀରାଧା ଏହି ରାଗମାର୍ଗ ଆଶ୍ରୟରେ ରାଧାଙ୍କୁ ପାଇଥିଲେ। ଏଣୁ ରାଗମାର୍ଗର ପ୍ରେମଭକ୍ତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ। ପ୍ରେମଭକ୍ତି ଦୁଇପ୍ରକାରର ଯଥା:- ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଜ୍ଞାନ ଯୁକ୍ତ ଓ କେବଳା। କେବଳା ପ୍ରେମ ଭକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ରାଧା ଏବଂ ଗୋପୀମାନେ କୃଷ୍ଣପ୍ରାପ୍ତି କରିଥିଲେ।

ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରେମ ଭକ୍ତି ଭାବେ ଉଦ୍ଧବ ପ୍ରସିଦ୍ଧ କିନ୍ତୁ ସେହି ଉଦ୍ଧବ କେବଳା ପ୍ରେମଭକ୍ତିର ପୂଜାରିଣୀ ଗୋପୀମାନଙ୍କ ପାଦ ଧୂଳି ନେଇ କେବଳା ପ୍ରେମ ଭକ୍ତିକୁ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଭକ୍ତିଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି। ଏଣୁ ରାଧାଭାବ ଭକ୍ତି ଯେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଏହା ଚୈତନ୍ୟ ଚରିତାମୃତ ଗ୍ରନ୍ଥର ଅନ୍ତ୍ୟ ସପ୍ତମ ଭାଗରେ ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି। (୪)

ପ୍ରାୟତଃ ସମସ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ସତ୍, ଚିତ୍ ଏବଂ ଆନନ୍ଦ ଏହି ତିନି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି। ଏହି ତିନି ଗୁଣକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି

BY NC

ରହିଛି ସନ୍ଧିନୀ, ସଂବିତ୍ ଓ ହ୍ଲାଦିନୀ ଆଦି ତିନି ସ୍ୱକୀୟ ଶକ୍ତି। ସତ୍ ଅବଲମ୍ବନରେ ସନ୍ଧିନୀ ଯେଉଁଥିରେ ରହିଛି କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଈଶ୍ୱର ସତ୍ତାର ପ୍ରକାଶ। ସଂବିତରେ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଜ୍ଞାନର ପ୍ରକାଶ ଏବଂ ହ୍ଲାଦିନୀରେ ଆନନ୍ଦାତ୍ମକ ସତ୍ତାର ପ୍ରକାଶ ହୋଇଥାଏ। ବୃନ୍ଦାବନର ଗୋପୀଗଣ ଏବଂ ଶ୍ରେଷ୍ଠାଗୋପୀ ରାଧା ହେଉଛନ୍ତି ହ୍ଲାଦିନୀ ସତ୍ତାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଂଶ।

ହ୍ଲାଦିନୀ ହେଉଛି ଭଗବାନଙ୍କ ସେହି ସତ୍ତା ଯାହାକୁ ନେଇ ସେ ଭକ୍ତ ସଙ୍ଗେ ଲୀଳା କରନ୍ତି। ତାଙ୍କର କେବଳ ନିଜ ଲୀଳାରେ ଆନନ୍ଦ ନଥାଏ, ସେ ସୃଷ୍ଟିର ସମସ୍ତ ଜୀବକୁ ଲୀଳା ମଧ୍ୟରେ ଏକାତ୍ମ କରିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି। କୃଷ୍ଣ ଦାସ କବିରାଜ 'ଚୈତନ୍ୟ ଚରିତାମୃତ'ରେ ଏହାର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି।(୫)

ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଜୀବର ବିଶୁଦ୍ଧ ଆନନ୍ଦ ହିଁ ଭକ୍ତ-ଭକ୍ତର ଯେ ଭକ୍ତି ଜନିତ ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ଭଗବାନଙ୍କ ଲୀଳା ଜନିତ ଆନନ୍ଦ-ଏଇ ଦୁଇ ହ୍ଲାଦିନୀ ଶକ୍ତିର ଦୁଇଟି ରୂପ। ଏହି ସ୍ୱରୂପ ଶକ୍ତିର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହ୍ଲାଦିନୀ ଶକ୍ତି, ତଥା ତାହାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୂର୍ତ୍ତି ହେଉଛି ରାଧା। ତେଣୁ କୃଷ୍ଣଦାସ କବିରାଜ 'ଚେତନ୍ୟ ଚରିତାମୃତ' ଗ୍ରନ୍ଥରେ ରାଧାଙ୍କୁ ପ୍ରେସ ସ୍ୱରୂପା, ନିତ୍ୟ ପ୍ରେମଦାତ୍ରୀ, ନିତ୍ୟ ପ୍ରେମସ୍ୱରୂପା ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି। ଶ୍ରୀରାଧା ହେଉଛନ୍ତି ସର୍ବଗୁଣ ସମ୍ପନ୍ନା କୃଷ୍ଣକାନ୍ତା ଶିରୋମଣି।(୬)

ଭଗବାନଙ୍କ ସବୁ ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହ୍ଲାଦିନୀ। କୃଷ୍ଣଙ୍କ ସବୁ ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟରୁ ରାଧା ଶ୍ରେଷ୍ଠା। କାରଣ ହ୍ଲାଦିନୀ ଶକ୍ତି କୃଷ୍ଣଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶକ୍ତି ଏବଂ ରାଧା ହେଉଛନ୍ତି ତାହାର ଘନୀଭୂତ ରୂପ। ରାଧା ପ୍ରେମୋତ୍କର୍ଷ ପରାକାଷ୍ଠା। ବୃନ୍ଦାବନରେ ରାଧା କେବଳ ତତ୍ତ୍ୱ ନୁହଁନ୍ତି ସେ ନିତ୍ୟ ଏବଂ ସତ୍ୟ, ଯାହା ମଧ୍ୟରେ ଯେତେ ପରିମାଣରେ ହ୍ଲାଦିନୀ ଶକ୍ତି ରହିଛି ସେ ସେତେ ବଡ଼ ଭକ୍ତ। ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ରାଧା ସ୍ୱୟଂ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହ୍ଲାଦିନୀ ରୂପା, ତେଣୁ ସେ ଶ୍ରେଷ୍ଠା।

ରାଧାଙ୍କ ସହ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରେମକୁ ପରକୀୟା ପ୍ରେମ କୁହାଯାଏ। 'ଉଜ୍ଜ୍ୱଳନୀଳମଣି' ଗ୍ରନ୍ଥରେ କୃଷ୍ଣବଲ୍ଲଭା ଅଧ୍ୟାୟରେ ରୂପଗୋ ସ୍ୱାମୀ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି ଯେ, କୃଷ୍ଣ ବଲ୍ଲଭାମାନଙ୍କୁ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି। ଯଥା:- ସ୍ୱକୀୟା ଏବଂ ପରକୀୟା। କୃଷ୍ଣଙ୍କର ବିବାହିତା ପତ୍ନୀମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ସ୍ୱକୀୟା ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ ପରକୀୟା। କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ କୃଷ୍ଣଙ୍କର ସମସ୍ତ ପ୍ରେମିକା ସ୍ୱକୀୟା ଅଟନ୍ତି। ପ୍ରେମ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କାନ୍ତାପ୍ରେମ ଏବଂ ତା' ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପରକୀୟା ପ୍ରେମ। ଜୀବଗୋସ୍ୱାମୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସନ୍ଦର୍ଭରେ କହିଛନ୍ତି ଗୋପୀମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ସ୍ୱକୀୟା ନାୟିକା। ତାଙ୍କ ମତରେ ଗୋପୀମାନେ ବିବାହିତା ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଗୋପ ଯୁବକଙ୍କ ସହିତ ସେମାନଙ୍କ ଶାରୀରିକ ସଂପର୍କ ନଥିଲା। ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମାୟା ବଳରେ ଗୋପ ଯୁବକଙ୍କ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମାୟା ଗୋପୀ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ। ଅତଃ କୃଷ୍ଣ ଗୋପୀମାନଙ୍କ ପତି, ଗୋପନାରୀମାନେ ପରସ୍ତ୍ରୀ ନୁହଁନ୍ତି। ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ପରକୀୟା ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଲାଭ କରିଛି। ଏହି ପରକୀୟା ପ୍ରେମରେ ଶ୍ରୀରାଧା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ଚୈତନ୍ୟ ଚରିତାମୃତରେ ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି।(୭)

ଶ୍ରୀରାଧା ସଂପର୍କରେ 'ଚୈତନ୍ୟ ଚରିତାମୃତ' ଗ୍ରନ୍ଥରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି ଯେ, ଶ୍ରୀରାଧା ହେଉଛନ୍ତି ମଧୁରା, ନିତ୍ୟ କିଶୋରୀ, ଚଞ୍ଚଳ ନେତ୍ରା, ଉଜ୍ଜ୍ୱଳସ୍ମିତା, ଚାରୁସୌଭାଗ୍ୟ ରେଖାଯୁକ୍ତା, ଗନ୍ଧୋନ୍ମାଦିତ ମାଧବା, ବିଦ୍ୟାସୁ-ନିପୁଣା, ରମ୍ୟବାକ, ପରିହାସ ନିପୁଣା, ବିନୀତା, କରୁଣାପୂର୍ଣ୍ଣା, ବିଦଗ୍ଧା, ଚତୁରା, ତଜ୍ଜାଶୀଳା, ସୁମର୍ଯ୍ୟାଦା, ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳା, ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟମୟୀ, ସୁବିଳାସଯୁକ୍ତା, ପରମୋତ୍କର୍ଷ ମହାଭାବମୟୀ, ଗୋକୁଳ ପ୍ରେମ ବସତି, ଜଗଦ୍-ସୋଷିତ ଯଶା, ସଖୀ ପ୍ରଣୟଧିନା, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପ୍ରେଣସୀଗଣ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ୍ୟ ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସର୍ବଦା ଶ୍ରୀରାଧାଙ୍କର ବାକ୍ୟାଧିନା।

ବୈଷ୍ଣବ ମତରେ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରୀତି ଇଚ୍ଛା ହିଁ ପ୍ରେମ। (୮) ରାଧା କାୟା ତଥା ମନର କୋଣ ଅନୁକୋଣରୁ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ନିକଟରେ ସମର୍ପିତା। କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରେମ ରାଧା ହିଁ କରନ୍ତି।

କୃଷ୍ଣଙ୍କଠାରେ ନିଷ୍ଠା ରଖିବାରେ, ସେବା, ସ୍ୱଜନ ଭାବ ଓ ସ୍ୱଭାବ ତଥା କୃଷ୍ଣପ୍ରେମରେ ପାଗଳିନୀ ଆଦି ସୀମାର ଶେଷ ଅବସ୍ଥାର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ରୂପ ଶ୍ରୀରାଧା। ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ରସମୟତାର ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ପ୍ରତୀକ ଶ୍ରୀରାଧା।

ଚୈତନ୍ୟ ଚରିତାମୃତ ମତରେ ରାଧା ପ୍ରେମର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ରୂପ ଏବଂ କୃଷ୍ଣ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶକ୍ତିମାନ। ଏ ଦୁହେଁ ଭିନ୍ନ ନୁହଁନ୍ତି, ଏକ ଏବଂ ଅଭିନ୍ନ।(୯)

ପ୍ରେମର ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ରାଧାକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ପୃଥକ କରି ହେବ ନାହିଁ କାରଣ ସେ ଦୁହେଁ ଅଲୌକିକ ଅପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରେମର ପରମ ନିର୍ଦ୍ଦଶନ।

ହ୍ଲାଦିନୀ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ 'ପ୍ରେମ', ପ୍ରେମ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ 'ଭାବ', ଭାବ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ 'ମହାଭାବ'। ଏହି ମହାଭାବର ପୂର୍ଣ୍ଣସ୍ୱରୂପା 'ଶ୍ରୀରାଧା'।

ତାରତମ୍ୟ ଭେଦରେ ରତି ତ୍ରିବିଧ। ଯଥା- ସାଧାରଣୀ, ସମଞ୍ଜସା ଓ ସମର୍ଥା। କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଦେଖିଲାପରେ କୁବୁଜାଠାରେ ଯେଉଁ ରତି ଭାବ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଥିଲା ତାହା ସାଧାରଣୀ। ସମଞ୍ଜସା ରତିରେ ପତ୍ନୀଭାବର ଅଭିମାନ ରହିଥାଏ। ଏଣୁ ରୁକ୍ମଣୀ, ସତ୍ୟଭାମା ଆଦିଙ୍କ ରତି ଏହି ଶ୍ରେଣୀର। ଯେଉଁ ରତି କୁଳ ବିରୋଧି; ଯେଉଁଥିରେ ଧର୍ମ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ଲଜ୍ଜା ବାଧାଠାରୁ ଦୂରକୁ ଯିବାକୁ ହୁଏ ତାହା ସମର୍ଥା ରତି। ମହାଭାବ ଦଶା ଲାଭ କଲେ ଏହି ରତି ପରିଣତି ଲାଭ କରେ। ଏକମାତ୍ର ରାଧାଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କାହାଠାରେ ଏହି ମହାଭାବ ପ୍ରକାଶ ପାଇନି। ଏଣୁ ସେ କାନ୍ତାଶିରୋମଣି। ଚୈତନ୍ୟ ରଚିତାମୃତରେ କୃଷ୍ଣଦାସ କବିରାଜ ଏହା

ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି।(୧୦)

ସମଗ୍ର ଶକ୍ତି, ପ୍ରେମ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ତଥା ମାଧୁର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରତୀକ ପୂର୍ଣ୍ଣବ୍ରହ୍ମ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ।। କିନ୍ତୁ ସେ ରାଧାଙ୍କ ପ୍ରେମ ନିକଟରେ କ୍ରୀଡ଼ନକ। ରାଧାଙ୍କ ପ୍ରେମରେ ଏପରି କି ଶକ୍ତି ରହିଛି ଯେ ସ୍ୱୟଂ କୃଷ୍ଣ ଅସହାୟ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି; ଭାବ ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି ତଥା ନିଜ ସତ୍ତାକୁ ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି।

'ଚୈତନ୍ୟଚରିତାମୃତ'ରେ କୃଷ୍ଣଦାସ କବିରାଜ କୁହନ୍ତି, କୃଷ୍ଣ ମଧ୍ୟ ନିଜେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ରାଧାଙ୍କ ପ୍ରେମରେ କେତେ ଶକ୍ତି ରହିଛି। ସେ ରାଧାଙ୍କୁ ପ୍ରେମର ଗୁରୁ ଏବଂ ନିଜକୁ ପ୍ରେମର ଶିଷ୍ୟ ନଟ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି। (୧୧)

ଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କୁ ରାୟରାମାନନ୍ଦ ବୁଝାଇଛନ୍ତି ସଂସାରରେ କୃଷ୍ଣ ପ୍ରେମ ଭକ୍ତି ହିଁ ସାର। କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଦେହ ପ୍ରାଣ ମନରେ ପ୍ରେମ କରିବା, ଭଲପାଇବା, ତା'ରିଠାରେ ନିଜକୁ ସମର୍ପଣ କରିଦେବା ଭକ୍ତିର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିଦର୍ଶନ। ଯାହା ରାଧାଙ୍କଠାରେ ହିଁ ଥିଲା।

ଚୈତନ୍ୟ ନିଜକୁ ରାଧାମନେ କରି କୃଷ୍ଣ ପ୍ରେମରେ ବିଭୋର ହୋଇପଡ଼ିଛନ୍ତି। କୃଷ୍ଣ ନାମ ନ ଶୁଣିଲେ ସେ ବିରହ ବେଦନା ପାଉଛନ୍ତି। ଭକ୍ତଗଣ ସାଥିରେ କୃଷ୍ଣ ପ୍ରେମର ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଛନ୍ତି। ବଂଶୀ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆସିଲେ ସେ ରାଧାଙ୍କ ପରି ବଂଶୀକୁ ଇର୍ଷା କରୁଛନ୍ତି। ରେ ବଂଶୀ, ତୁ କେଉଁଠାରେ କେଉଁ ତୀର୍ଥରେ କେଉଁ ସିଦ୍ଧିମନ୍ତ୍ର ଧରି କେଉଁ ତପ କରିଲୁ ବୋଲି ପ୍ରଶ୍ନ କରୁଛନ୍ତି। ସତରେ ବଂଶୀ ତୋର ସେହି ପୁଣ୍ୟ ବଳରୁ ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେହ କୃଷ୍ଣଙ୍କର ଅଧାରାମୃତ ପାନ କରୁଛୁ। କାଳନ୍ଦୀ ନଦୀକୁ ମଧ୍ୟ ଈର୍ଷା କରି କୁହନ୍ତି ସତରେ ତୁ କେତେ ପବିତ୍ରା କାରଣ ତୋର ଜଳରାଶିରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସ୍ନାନ କରୁଥିଲେ। ଏହି ଭାଗ୍ୟ ତାଙ୍କର ନାହିଁ ବୋଲି ସେ ମନଦୁଃଖରେ କାନ୍ଦି ପକଉଥିଲେ।

ନୀଳାଚଳ ଧାମରେ ରହି ମଧ୍ୟ ଚୈତନ୍ୟ ଦେବ ସମୟେ ସମୟେ ରାଧାଭାବରେ ପଡ଼ି କୃଷ୍ଣ ବିରହ ଦଶା ଭୋଗ କରୁଥିଲେ।(୧୨) ସେ ଭକ୍ତଗଣଙ୍କୁ ସଖୀ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରି ତାଙ୍କୁ ନେଇ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରାଅ ବୋଲି ଅଡ଼ି ବସୁଥିଲେ। କ୍ଷଣଟିଏ ମଧ୍ୟ କୃଷ୍ଣ ମୋ ନିକଟକୁ ଅନ୍ତର ହେଲେ ମୋର ଛାତି ଫାଟି ଯାଏ, ଶରୀର ଛାଡ଼ି ଜୀବନ ଚାଲିଯାଏ ବୋଲି ଚୈତନ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି।

କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶରୀରରେ ଲେପନ ହେଉଥିବା କସ୍ତୁରୀର ଗନ୍ଧ କୃଷ୍ଣ ଅଙ୍ଗସଙ୍ଗ ପାଇ ଦ୍ୱିଗୁଣିତ ହୋଇଥାଏ। ସେହି ଗନ୍ଧ ପାଇଁ ନାରୀମାନେ ମତୁଆଲା ହୋଇ ଧାଉଁ ଥିଲେ। ରାସ୍ତାଘାଟ ମଧ୍ୟ ଦେଖି ପାରୁନଥିଲେ। କୃଷ୍ଣ ବିନାମୂଲ୍ୟରେ ନାରୀ-ମାନଙ୍କୁ ସେହି ଦିବ୍ୟଗନ୍ଧ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ଯେ ସେମାନେ ଘରକୁ ଯିବାକୁ ପଥ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ। ସେହି କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ରାଧା ଭାବରେ ଚୈତନ୍ୟ ମନକୁ ଭ୍ରମର କରି ଏଣେତେଣେ ଧାବମାନ ହୁଅନ୍ତି କିନ୍ତୁ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ନ ପାଇ କେବଳ ଗନ୍ଧ ପାଇଥାନ୍ତି। ସେହି ଗନ୍ଧ ପାଇ ମତୁଆଲା ହୋଇ ନୃତ୍ୟ କରନ୍ତି। ରାୟ ରାମାନନ୍ଦଙ୍କଠାରୁ କୃଷ୍ଣ ଗୀତ ଶୁଣି ଚୈତନ୍ୟ ନାଚିନାଚି ରାତି ପାହି ଦିଅନ୍ତି।

ଚୈତନ୍ୟ, ରାୟଙ୍କୁ ପଚାରୁଛନ୍ତି, ତୁମେ କହିଲ ରାଧାର ପ୍ରେମ ସାଧ୍ୟଶିରୋମଣି? କିନ୍ତୁ ଏହା ବୁଝି ହେଉନାହିଁ। ଯଦି ତୁମେ କହିବାନୁସାରେ ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ ରାଧା ସାଧ୍ୟଶିରୋମଣି ତେବେ ଭାଗବତର ବର୍ଣ୍ଣନାନୁସାରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କାହିଁକି ଗୋପୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଲୁଚି ଶ୍ରୀମତୀ ନାମକ ଗୋପୀ ସହିତ ରାସ ମଣ୍ଡଳ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ? ଯଦି ଭଗବାନ କୃଷ୍ଣ ରାଧାଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋପୀମାନଙ୍କୁ ତ୍ୟାଗ କରି ଚାଲିଯାଇଥାନ୍ତେ ତେବେ ରାଧାଙ୍କୁ ସାଧ୍ୟଶିରୋମଣୀ କହିଥିଲେ ଠିକ୍ ହୋଇଥାନ୍ତା। ରାୟରାମାନନ୍ଦ ଏହାର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଯାଇ କହନ୍ତି, ଯେ କୃଷ୍ଣ ରାଧାଙ୍କ ପାଇଁ ହିଁ ସେ ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ। ଏହାକୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଯାଇ ସେ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦର ପଦ ଗାନ କରି ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ଭ୍ରମ ଦୂର କରିଛନ୍ତି।

ନିଜକୁ ସଂସାର ବାସନାରେ ବାନ୍ଧିବାର ଶୃଙ୍ଖଳା ଯେ ଶ୍ରୀରାଧା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାହାକୁ ହୃଦୟରେ ରଖି ବ୍ରଜସୁନ୍ଦରୀମାନଙ୍କୁ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ।

ମାନ ଯେତେବେଳେ ବିଶ୍ରମ୍ଭ ଦାନ କରେ ତାହା ପ୍ରଣୟରେ ପରିଣତ ହୁଏ। ସମ୍ଭ୍ରମହୀନତା ଏବଂ ବିଶ୍ୱାସ ଏହାର ପ୍ରାଣ ସ୍ୱରୂପ। ବିନୟ ଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ରମ୍ଭ(ପ୍ରଣୟ) ମୈତ୍ର ଏବଂ ଭୟହୀନ ବିଶ୍ରମ୍ଭ(ପ୍ରଣୟ)କୁ ସଖ୍ୟ ନାମରେ ଅଭିହିତ କରାଯାଇଛି। ଯେତେବେଳେ ଏହି ପ୍ରଣୟ ପ୍ରିୟତମ ନିମନ୍ତେ ନିଜର ସମସ୍ତ ଦୁଃଖକୁ ସୁଖ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରେ, ସେତେବେଳେ ତାକୁ ରାଗ କୁହାଯାଏ। ବ୍ରଜଗୋପାଙ୍ଗନାଙ୍କ ପ୍ରେମ ରାଗାତ୍ମକ ପ୍ରେମ। ଯେତେବେଳେ ରାଗ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ହୁଏ, ଏଇ ରାଗ ପଥରେ ପ୍ରିୟତମ ଯେତେବେଳେ ନୂତନ ନିତ୍ୟ ରୂପ ଅନୁଭୂତ କରେ, ସେତେବେଳେ ରସ ଶାସ୍ତ୍ରକାରମାନେ ତାହାକୁ ଅନୁରାଗ କହିଥାନ୍ତି। ଭାବର ଚରମ ଅବସ୍ଥା ଅନୁରାଗ।

ଅନୁରାଗ ଯେତେବେଳେ ବୃତ୍ତିର ଆଶ୍ରୟ ରୂପେ ସୁବିକଶିତ ହୋଇ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ନିଜର ସାର୍ଥକତାକୁ ପ୍ରାପ୍ତ କରେ ତାହାକୁ ଭାବ କୁହାଯାଏ। ଏହି ଭାବର ପରମ ଏବଂ ଚରମ ରୂପ ମହାଭାବ। କୃଷ୍ଣଦାସ କବିରାଜ ଗୋସ୍ୱାମୀ ଏହାର ଚମତ୍କାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଇଛନ୍ତି।

ମହାଭାବର ଦୁଇଟି ରୂପ ରହିଛି। ଯଥା-ରୂଢ଼ ଏବଂ ଅଧିରୂଢ଼। ମହାଭାବର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଗୋପୀମାନଙ୍କ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟତ୍ର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ ନାହିଁ। ରାଧିକାଙ୍କ ସଖିମାନେ ରୂଢ଼ ମହାଭାବର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ। ଏକମାତ୍ର ଶ୍ରୀରାଧା ହେଉଛନ୍ତି ଅଧିରୂଢ଼ ମହାଭାବର ପ୍ରତୀକ ଏବଂ ସେ ହିଁ ହେଉଛନ୍ତି ଏଇ ମହାଭାବର ଏକଧିଶ୍ୱରୀ।

କୃଷ୍ଣଦାସ କବିରାଜ ଗୋସ୍ୱାମୀ ଶ୍ରୀରାଧାର ସ୍ୱରୂପ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା

BY NC

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମଣିଷକୁ ତାହା ଜୀବନର ଏକ କ୍ରମବିକାଶର ପଥ ଦେଖାଇ ଯାଇଛନ୍ତି। ରାୟ ରାମାନନ୍ଦ ଯେପରି ସାଧ୍ୟସାଧନ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ମଣିଷକୁ ରାଧାର ପ୍ରେମ ସାଧ୍ୟଶିରୋମଣି କରି ଉପଦେଶ କରିଯାଇଛନ୍ତି ସେହିପରି କବିରାଜ ଗୋସ୍ୱାମୀ ସେହି ପ୍ରେମର ଏକ ଧାରାବାହିକତା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ଯାଇଛନ୍ତି। ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ, ମଣିଷ ପକ୍ଷରେ ମହାଭାବ ପ୍ରକାଶ ଅସମ୍ଭବ ବ୍ୟାପାର। ବୈଷ୍ଣବ ସାଧକଗଣ ଭାବ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସ୍ୱାଦନର ପ୍ରଣାଳୀକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ଯାଇଛନ୍ତି। 'ଚୈତନ୍ୟ ଚରିତାମୃତ'ରୁ ଏହାର ସନ୍ଧାନ ମିଳିଥାଏ।

ସତରେ ରାଧା ଭାବରେ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ପ୍ରେମ କରିବାର ନିଆରା ସ୍ୱାଦ ଥାଏ, ଯାହାକୁ ଚୈତନ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ କରିବାକୁ ଚାହିଁଥିଲେ। 'ଚୈତନ୍ୟ ଚରିତାମୃତମ୍' ଗ୍ରନ୍ଥରେ କୃଷ୍ଣଦାସ କବିରାଜ ଏହି ରାଧା/ପ୍ରେମର ଚିତ୍ରକୁ ଚିତ୍ରିତ କରିବାରେ ସଫଳ ହୋଇଛନ୍ତି। ଶେଷକୁ ଚୈତନ୍ୟଚରିତାମୃତମ୍ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ରାଧାଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ପଦଟିଏ ଉଦ୍ଧାର କରି ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଶେଷ କରାଯାଇପାରେ ଯଦିଓ ରାଧାପ୍ରେମ ଆଲୋଚନାର ଅନ୍ତ ନାହିଁ।

କାମଗନ୍ଧହୀନ ସ୍ୱଭାବିକ ଗୋପୀ ପ୍ରେମ
ନିର୍ମଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଶୁଦ୍ଧ ଯେନ ଦଗ୍ଧହେମ
ସେହ ଗୋପୀଗଣ ମଧ୍ୟେ ଉତ୍ତମା ରାଧିକା
ରୂପେ ଗୁଣେ ସୌଭାଗ୍ୟେ ପ୍ରେମେ ସର୍ବାଧିକା।।

ପାଦଟୀକା:

୧-ମହୁ-ମାରୁ ଏଣେ ତଂ କଣହ ଗୋର ଅଂ ରହିଆ ଏଁ ଅବଣେତ୍ତୋ
ଏ ଆଁଣ ବଲ୍ଲବୀଣ; ଅନ୍ନାଣ ବି ଗୋର ଅଂ ହରସି।। (ଗାହାସତ୍ତସଈ)
୨-ତେଷାଂ ଗୋପବଧୂ ବିଳାସ ସୁହୃଦା ରାଧାରହଃ ସାକ୍ଷିଣାଂ
ଯେମଂ ଭଦ୍ର କଳିନ୍ଦ ରାଜ ତମୟାତୀରେ ଲତାବେଶ୍ମନାମ୍
ବିଛିନ୍ନେ ସ୍ମରତଳ୍ପକଳ୍ପ ନବିଧିଛେଦୋ ଯୋଗେହଧୁଣା
ତେ ଜାନେ କରଣୀ ଭବନ୍ତି ବିଗଳନ୍ନୀ ଲତ୍ୱିଷଃ-ପଲ୍ଲବା।।
୩-ରାମାନନ୍ଦ ରାୟ ମହାଭାଗବତ ପ୍ରଧାନ
ତେଁ ହୋ ଜାନାଇଲ-କୃଷ୍ଣ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ।।
ତାତେ ପ୍ରେମ ଭକ୍ତି ପୁରୁଷାର୍ଥ ଶିରୋମଣି
ରାଗମାର୍ଗେ ପ୍ରେମମାର୍ଗ ସର୍ବାଧିକ ଜାନି।।
ଦାସ୍ୟ ସଖ୍ୟ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ମଧୁର ଭାବ ଆର
ଦାସ ସଖା ଗୁରୁ କାନ୍ତା ଆଶ୍ରୟ ଯାହାର।।
ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ଯୁକ୍ତ କେବଳା ଭାବ ଆର
ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଜ୍ଞାନେ ନା ପାଇ ବ୍ରଜେନ୍ଦ୍ର କୁମାର।। (ଚୈତନ୍ୟ ଚରିତ୍ରାମୃତ, ଅନ୍ତ୍ୟଲୀଳା, ସପ୍ତମ)
୪- ଶୁଦ୍ଧପ୍ରେମ ବ୍ରଜ ଦେବୀର କାମ ଗନ୍ଧହୀନ
କୃଷ୍ଣସୁଖ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଏହି ତାର ଚିହ୍ନ।
ଗୋପୀଗଣେର ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରେମ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଜ୍ଞାନ ହୀନ
ପ୍ରେମେତେ ଭର୍ତ୍ସନା କରେ ଏଇ ତାର ଚିହ୍ନ।
ସର୍ବୋତ୍ତମ ଭଜନ ଏଇ ସର୍ବ ଭକ୍ତି ଜିନି
ଅତଏବ କୃଷ୍ଣ କହେ ଆମି ତୋମାର ଋଣୀ।।
ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଜ୍ଞାନ ହୈତେ କେବଳା ଭାବ ପରମ ପ୍ରଧାନ
ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଜ୍ଞାନେ ଭକ୍ତ ନାହିଁ ଉଦ୍ଧବ ସମାନ
ତୋହୋ ଯାର ପଦଧୂଳି କରେନ ପ୍ରାର୍ଥନ
ସ୍ୱରୂପେର ସଙ୍ଗେ ପାଇଲ ଏସବ ଶିକ୍ଷଣ।। (ଚୈତନ୍ୟ ଚରିତାମୃତ, ଅନ୍ତ୍ୟଲୀଳା, ସପ୍ତମ)
୫. ସୁଖରୂପ କୃଷ୍ଣକରେ ସୁଖ ଆସ୍ୱାଦନ
ଭକ୍ତଗଣେ ସୁଖ ଦିତେ ହ୍ଲାଦିନୀ କାରଣ।। (ଚୈତନ୍ୟ ଚରିତାମୃତ)
୬. କୃଷ୍ଣ ଭଗବତ୍ତାଜ୍ଞାନ ସଂବିତେର୍ ସାର
ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନଦିକ ସବ ତାର ପରିବାର।
ହ୍ଲାଦିନୀର ସାର ପ୍ରେମ ପ୍ରେମ ସାର ଭାବ
ଭାବେର ପରମ କାଷ୍ଠା ନାମ ମହାଭାବ।
ମହାଭାବ ସ୍ୱରୂପା ଶ୍ରୀରାଧା ଠାକୁରାଣୀ
ସର୍ବଗୁଣ ଖନି କୃଷ୍ଣକାନ୍ତା ଶିରୋମଣି।। (ଆଦିଲୀଳା, ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ)
୭-ପରକୀୟା ଭାବେ ଅତି ରସେର ଉଲ୍ଲାସ
ବ୍ରଜବିନା ଇହାର ଅନ୍ୟତ୍ର ନାହି ବାସ
ବ୍ରଜବଧୂଗଣେର ଏଇ ଭାବ ନିରବଧି
ତାର ମଧ୍ୟେ ଶ୍ରୀରାଧାର ଭାବେର ଅବଧି।।
୮. ଆତ୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟ ପ୍ରୀତି ଇଚ୍ଛା ତାରେ ବଲି କାମ
କୃଷ୍ଣେନ୍ଦ୍ରିୟ ପ୍ରୀତିଇଚ୍ଛା ଧରେ ପ୍ରେମ ନାମ।
କାମେର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ନିଜ ସମ୍ଭୋଗ କେବଳ
କୃଷ୍ଣ ସୁଖ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରେମ ହୟ ମହାବଳ।।
୯-ରାଧାପୂର୍ଣ୍ଣ ଶକ୍ତି କୃଷ୍ଣ ଶକ୍ତିମାନ
ଦୁଇ ବସ୍ତୁ ଭେଦ ନାହି ଶାସ୍ତ୍ର ପରମାଣ।।
୧୦-କୃଷ୍ଣକେ ଆହ୍ଲାଦ ତାତେ ନାମ ହ୍ଲାଦିନୀ
ସେଇ ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରେ ସୁଖ ଆସ୍ୱାଦେ ଆପନି।
ପ୍ରେମେର ପରମ ସାର ମହାଭାବ ଜାନି
ସେଇ ମହାଭାବରୂପା ରାଧା ଠାକୁରାଣୀ।
ପ୍ରେମର ସ୍ୱରୂପ ଦେହ ପ୍ରେମ ବିଭାବିତ
କୃଷ୍ଣେର ପ୍ରେୟସୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠା ଜଗତେ ବିଦିତ। (ଚୈ.ଚ, ମଧ୍ୟଲୀଳା, ଅଷ୍ଟମ ପରିଚ୍ଛେଦ)
୧୧. ପୂର୍ଣ୍ଣାନନ୍ଦମୟ ଆମି ଚିନ୍ମୟ ପୂର୍ଣ୍ଣତତ୍ତ୍ୱ
ରାଧିକାର ପ୍ରେମେ ଆମାର କରାୟ ଉନ୍ମତ୍ତ।
ନା ଜାନି ରାଧାର ପ୍ରେମେ କତ ଆଛେ ବଲ
ଯେ ବଲେ ଆମାରେ କରେ ସର୍ବଦା ବିହ୍ୱଳ।

ରାଧିକାର ପ୍ରେମ ଗୁରୁ ଆମି ଶିଷ୍ୟ ନଟ
ସଦା ଆମାର ନାନା ନୃତ୍ୟେ ନାଚାୟ୍ ଉଦ୍ଭଟ।
୧୨. ସେଇଦିନ ହୈତେ ପ୍ରଭୁର ଆର ଦଶା ହୈଲ
କୃଷ୍ଣେର ବିରହ ଦଶା ଦ୍ୱିଗୁଣ ବାଡ଼ିଲ।।
ଉନ୍ମାଦ ପ୍ରଲାପ ଚେଷ୍ଟା କରେ ରାତ୍ରିଦିନେ
ରାଧା ଭାବା ବେଶେ ବିରହ ବାଢ଼େ ଅନୁକ୍ଷଣେ।।

ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ:

୧. ଗୋସ୍ୱାମୀ, ନାରାୟଣ(ସଂ)। ଶ୍ରୀଜୟଦାବ ଗୋସ୍ୱାମୀ ବିରଚିତ ଶ୍ରୀଗୀତଗୋବିନ୍ଦମ୍, ଶ୍ରୀକେଶବଜୀ ଗୌଡ଼ୀୟମଠ, ମଥୁରା, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ, ୨୦୦୩ ।

୨. ଶାସ୍ତ୍ରୀ, ଭଟ୍ଟ ମଥୁରା ନାଥ(ସଂ)। ସାତବାହନ ହାଲଙ୍କ ଗାଥା ସପ୍ତଶତୀ, ମୋତିଲାଲ ବନାରସ, ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ, ପୁନଃ ମୁଦ୍ରଣ, ୧୯୮୩।

୩. ଶାସ୍ତ୍ରୀ, ଶିବରାଜ(ସଂ)। ଶ୍ରୀଭଟ୍ଟନାରାୟଣ ବିରଚିତ ବେଣୀସଂହାର, ସାହିତ୍ୟ ଭଣ୍ଡାର, ମେରଠ, ପଞ୍ଚମ ସଂସ୍କରଣ, ୧୯୭୯।

୪. ସ୍ୱାମୀ, ଭକ୍ତିଚାରୁ(ଅ)। ଶ୍ରୀଲ କୃଷ୍ଣଦାସ କବିରାଜ ଗୋସ୍ୱାମୀ କୃତ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ-ଚରିତାମୃତ, ଭକ୍ତିବେଦାନ୍ତ ବୁକ୍ ଟ୍ରଷ୍ଟ, ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗ, ସପ୍ତମ ସଂସ୍କରଣ, ୨୦୦୨।

«««

BINDU BIMARSHA...

Field	Details
Funding Statement	This research received no external funding
Conflict of Interest	No
Plagiarism Test	Yes (Drillbit)
Similarity Index	0 %
Ethical Approval	Not applicable
Cite:	Nayak, Dr. Kalpataru. “Chaitanya Charitamruta : Shreerādhaa.” Bindu Bimarsha, vol. 2, no. 1, Jan. 2026, pp. 53–57. Crossref, https://doi.org/10.64647/bb.vol.2.issue.1.2026.10.

cc BY NC